

УДК 351.82:328.182/185:342.924:340.132(477)
DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2024/19-17/22>

Ярослав ПОГОРІЛИЙ, асп.
ORCID ID: 0009-0002-2462-2149
e-mail: i.pogoriliy@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ УКРАЇНИ

Вступ. Наголошено, що в сучасних умовах корупційні процеси в Україні й загрозливий характер їх ризиків, особливо в період воєнного стану, перетворюють боротьбу з корупцією, її передумовами, чинниками та наслідками на системний і вкрай важливий складник політики державної влади й діяльності органів публічного управління. Зазначено, що такі суспільні виклики потребують активізації процесів розроблювання й практичного впровадження дієвого комплексу антикорупційних заходів, удосконалення інституційного й нормативно-правового їх забезпечення, що, своєю чергою, вимагає подальшої інтенсифікації багатогалузевих наукових досліджень умов, детермінант і стимулів виникнення та поширення корупційних явищ, розроблювання адекватних нинішнім реаліям теоретико-методологічних засад з метою підвищення ефективності державної антикорупційної стратегії, удосконалення її нормативно-правової бази, оптимізації методології та методик оцінювання корупційних ризиків уповноваженими суб'єктами у сфері державного управління. Метою статті є висвітлення результатів дослідження нагальних проблем, ідейно-теоретичних засад, методологічного підґрунтя і специфіки дисциплінарних настанов науково-теоретичного вивчення і визначення природи корупційних ризиків та особливостей їх тлумачення у нормативних приписах чинного антикорупційного законодавства України, методологічних і методичних рекомендаціях інших українських нормативно-правових актів; обґрунтування необхідності вдосконалення ідейно-теоретичних і методологічних засад аналізу та методики оцінювання чинників виникнення корупції у системі органів державного управління, а також корекції конотацій традиційного понятійного апарату пізнання і концептуального пояснення природи корупційних явищ.

Методи. У процесі дослідження феномену і насамперед проблем сцієнтистського теоретичного моделювання корупційних ризиків використано гносеологічні можливості системного, структурно-функціонального, герменевтичного, порівняльно-правового методів пізнання суспільних і політико-правових феноменів, аналітичні установки дискурсивного, інтерпретаційного, прогнозного та контент аналізу.

Результати. Обґрунтовано актуальність і розглянуто сукупність тих проблем, які стосуються подальшого вдосконалення ідейно-теоретичних і методологічних засад наукового вивчення корупційних явищ та процесів. На принципах методології наукового пізнання, системного розгляду впроваджених нормативно-правовими актами України та публікаціями українських учених тлумачень ризиків виникнення корупції, урахувавши специфіку їх концептуальних інтерпретацій та класифікацій, розкрито переваги й охарактеризовано недоліки поширених у сучасному українському корупціологічному дискурсі поглядів на умови й механізми утворення корупційних ризиків, відповідно – їх дефініцій. Аргументовано доведено необхідність корекції загальнотеоретичного змісту поняття "корупційний ризик" з метою його конкретизації і нормативної уніфікації з термінологією і приписами чинного законодавства, нормативних документів антикорупційних органів (насамперед НАЗК).

Висновки. Проаналізовано й охарактеризовано недосконалість сучасних теоретичних уявлень про сутність феномену корупційних ризиків; здійснено наукове порівняння й розкрито особливості їх тлумачення й понятійно-термінологічної фіксації, по-перше, у чинному антикорупційному українському законодавстві та нормативних методологічних документах, а, по-друге, в українській та закордонній корупціологічній літературі, внаслідок чого сформульовано більш універсальне й оптимальне для сучасної теоретичної моделі та практичних процедур (методики оцінювання) визначення поняття "корупційний ризик".

Ключові слова: корупція, корупційний ризик, чинники корупції, державне управління, антикорупційне законодавство України, методологія оцінювання корупційних ризиків.

Вступ

Актуальність дослідження. У сучасній Україні, особливо в умовах воєнного стану, корупція стала тим загрозливим явищем, яке системно і вкрай деструктивно впливає на всі сфери й процеси суспільного життя, на ефективність діяльності (починаючи з етапу підготовки та прийняття рішень) органів державної влади та управління; а тому боротьба з корупцією, насамперед шляхом виявлення й усунення сприятливих умов і причин, що її породжують і стимулюють, фактично – уможлиблюють та масштабують, є не лише одним із пріоритетних завдань суб'єктів владних та управлінських повноважень у країні, а й нагальною проблемою для корупціологічних розвідок представників української наукової спільноти правознавців, а також юристів-практиків.

Водночас, незважаючи на актуальність, теоретичну та прикладну значущість для українського суспільства й держави згаданої вище проблеми, слід констатувати, що й досі в межах правознавства не сформувалися

узгоджені й визнані більшістю науковців (або в термінології сучасної філософії науки – парадигмальні) теоретико-методологічна платформа чи підхід до інтерпретації і визначення навіть такого базового терміна-поняття, як "корупція". Також і внаслідок цього в українському науковому дискурсі підживлюється тенденція дослідницького плюралізму в інтерпретації феномена (від. др. грец. φαivόμεvov – те, що існує; явище) "корупційний ризик", а фахівцями було запропоновано різні за змістом та смисловими наголосами його дефініції. На такий стан справ звертають увагу й деякі українські дослідники корупції. Наприклад, Р. О. Содомора заявив, що "на сьогодні в юридичній літературі та законодавстві" все ще "відсутнє єдине визначення поняття "корупційний ризик"" (Содомора, 2018, с. 34). Майже аналогічного висновку дійшов і інший український дослідник – К. Л. Бугайчук. Він підкреслив, що "до теперішнього часу сутність та зміст" ключового поняття, яке акумулює відповіді, що можна вважати необхідними й достатніми передумовами, причинами виникнення,

© Погорілий Ярослав, 2024

невід'ємними ознаками й безсумнівними проявами корупційних ризиків, "не було з'ясовано належним чином" (Бугайчук, 2017, с. 39).

До сказаного вище додамо, що ситуація в українському інтелектуальному просторі є такою, що досі не виявилася стійка тенденція до послідовного зближення смислів і конотацій (сенсів-значень) поняття "корупційний ризик" між правознавством (принаймні його новітнім дослідницьким напрямом – корупціологією), з одного боку, та чинним законодавством з його основною та багатогранною, але насамперед прикладною суспільною функцією – застосування норм чинного законодавства або приписів підзаконних актів на практиці, – з іншого.

Додатковим концептуальним ускладненням для проведеного наукових досліджень є "варіативність та неузгодженість конотацій" понять "корупція" та "корупційний ризик", з одного боку, у нормативно-правових актах деяких (включно з українською) держав як суверенних суб'єктів боротьби з корупцією, прийняття і застосування антикорупційного законодавства, а, з іншого боку, у комплексі положень і приписів міжнародних угод, конвенцій, кодексів, декларацій. Хоча загалом згадані терміни-поняття національного та міжнародного права, створеного для боротьби з корупцією, здатні не лише ефективно на практиці допомогти мінімізувати потенційні та наявні можливості (*імовірності, мотивації, проявів управлінських вад органів влади, заохочення, провокування тощо*) здійснення корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних із корупцією в певній країні, а й неодмінно слугувати ідейно-теоретичним фундаментом, чіткими нормативними стандартами та критерієм оцінки, тобто своєрідними "еталонами змісту" понятійно-категоріального апарату, а також ключових ідей будь-якого наукового концептуального моделювання причинно-наслідкових взаємозв'язків корупційних процесів.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження положень антикорупційного законодавства та приписів нормативно-правових актів, прийнятих в Україні для запобігання й протидії корупції та оцінювання корупційних ризиків; системне розкриття евристичних можливостей та обмежень, теоретико-методологічних недоліків та переваг, досконалості поширених у вітчизняній та закордонній корупціологічній літературі концептуальних підходів та моделей, створених для наукового розуміння і пояснення природи корупційних процесів; з'ясування причин і наслідків їх ризиків, оцінювання специфіки їх впливів на функціонування органів державного управління. Причому тут зазначимо, що аналіз актуальних проблем сучасного теоретичного моделювання корупційних процесів, критична оцінка повноти й адекватності наявних у науковому середовищі та нормативно-правових документах дефініцій-тлумачень корупційних ризиків, а також обґрунтування доцільності їх оптимізації шляхом змістового уточнення й доповнення, ідейного й понятійно-термінологічного удосконалення будуть сприяти як підвищенню ефективності подальших корупціологічних розвідок, так і вдосконаленню запропонованих і впроваджених в Україні методології та методик оцінювання корупційних ризиків у діяльності суб'єктів публічного управління та адміністрування.

За нашими оцінками, практичне значення результатів наукового дослідження визначальних ознак та специфіки корупційних ризиків у сфері державного управління може насамперед полягати у визначенні найбільш адекватних сучасності ідейно-теоретичних та методологічних засад для створення стандартизованої

моделі (уніфікованого алгоритму) заходів з метою виявлення, усунення, мінімізації (що за новим нормативним документом НАЗК від 28.12.2021 "Методологія управління корупційними ризиками" визначено як "управління корупційними ризиками") і профілактики випадків і наслідків корупції, пов'язаних з нею правопорушень; для розроблення концептуальної матриці антикорупційних стратегій та програм, методологічного та методичного забезпечення процедур експертного оцінювання та прогнозування імовірності виникнення корупційних ризиків у функціонуванні (або внаслідок можливого реформування) органів державної влади, інститутів публічного управління та місцевого самоврядування, інших суб'єктів, які виконують різноманітні регуляторні функції в економіко-політичній системі України.

Хоча, безумовно, розроблення загальної моделі методології або методики оцінювання корупційних ризиків передбачає, що, крім однакових інституційних ознак, кожен із суб'єктів публічного права, якому згідно із законодавством надано *повноваження* здійснювати *від імені держави* владні та управлінські функції, виконує в українському суспільстві різні функції (нормотворчі, судові, правоохоронні, фінансові, господарські, запобігання корупції, регуляторні, дозвільні, контрольно-наглядові, адміністративних послуг тощо), має неоднаковий політико-правовий статус, масштаб юрисдикції і повноважень (нерідко фактично дискреційних за своєю природою та можливостями застосування) (див, напр.: Блажівська, 2022).

Методи

Для з'ясування та концептуального висвітлення актуальних проблем наукового пізнання сутності *корупційних ризиків як сукупності передумов, умов, тригерів і мотивацій діяльності осіб* (або в інших термінах – *системи інституційно унормованих та неформальних відносин*), яка дає змогу і здатна *провокувати імовірність вчинення* корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, а також для проведення ґрунтовного наукового аналізу проблематики з питань визначення концепту "корупційний ризик" у сучасній українській корупціологічній літературі та нормативно-правових актах України найбільш інструментально оптимальними стали установки та гносеологічні переваги таких методів пізнання, як системний, структурно-функціональний, *герменевтичний, формально-юридичний та порівняльний*. Крім того, специфіка об'єкта та предмета дослідження (насамперед чинників корупції, корупційних ризиків, їх категоріальних узагальнень та адекватності визначення понять) передбачає використання пізнавальних можливостей методів екстраполяції, контент-аналізу, теоретичного моделювання та наукового прогнозування.

Огляд літератури. Джерельною базою дослідження слугує чинне українське антикорупційне законодавство й деякі нормативно-правові акти, що доповнюють його, а ідейно-теоретичною й методологічною основою аналізу комплексу питань із проблематики науково-теоретичного пізнання та нормативно-правових тлумачень сутності, головних ознак, спільного й неповторного, характерного для корупційних ризиків є публікації українських та закордонних учених (зокрема: О. В. Альциванович, Д. Бейлі, К. Л. Бугайчук, І. С. Бондар, В. В. Вербановський, А. Волошенко, Т. А. Головач, Т. С. Голоднова, І. Ю. Гришова, В. Г. Горник, Ю. В. Дмитрієв, М. Л. Доля, Д. Ейтзен, К. Заїка, Р. Клітгаард, С. М. Клімова, Т. В. Ковальова, С. О. Кравченко, М. Кравчук, С. Красноусов, Х. Ліндсай, А. М. Михненко,

М. П. Месюк, А. М. Мудров, Дж. Най, О. Овчаренко, І. Петровська, Н. П. Підбережчик, С. А. Резанов, О. В. Руснак, Д. Саймон, Дж. Сар, Р. О. Содомора, К. Фрідріх, С. Якимова), присвячені вивченню й концептуалізованому висвітленню корупційних процесів як у межах певних сучасних державно-політичних утворень, так і в системі державного управління України. Завдяки результатам праць цих дослідників стало можливим критично розглянути теоретичні, загальнометодологічні та прикладні (в аспекті актуальності модернізації засад методології та методики оцінювання корупціогенних детермінант) переваги й недоліки поширених у сучасному кримінологічному дискурсі інтерпретацій сутності та варіантів структуризації сьогоденного різноманіття проявів корупційних ризиків. Це також дозволило розробити й застосувати оптимальну й евристичну науково-теоретичну платформу, що є сукупністю методологічних принципів, ідей та категоріально-понятійного апарату; провести аналіз концептуальних *корупціологічних* підходів та теоретичних узагальнень; визначити межі й можливості системного (враховуючи положення чинного законодавства) дослідження та з'ясування загальної природи і конкретної специфіки корупційних ризиків.

Результати

Проведений аналіз праць українських та закордонних учених, присвячених дослідженню і теоретичному моделюванню корупційних процесів як у межах певних сучасних державно-політичних утворень, так і в системі державної влади, публічного управління та адміністрування, дає змогу констатувати, що, незважаючи на тривалий процес наукового дослідження феноменів корупції та складників корупційних процесів, особливо тих явищ, які стають корупціогенними чинниками, що по-різному формують *ситуацію опосередкованої чи безпосередньої імовірності здійснення* корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних із корупцією, у сучасній українській правознавчій літературі не сформувалося *парадигмальне* тлумачення сутності й атрибутивних ознак, а отже, і дефініція концепту "корупційний ризик". В українському науковому співтоваристві все ще триває дискусія про визначення поняття "корупційний ризик", хоча антикорупційним законом України та додатковими нормативно-правовими актами протягом майже десяти років послідовно впроваджується його нормативний стандарт. Причому нормативний еквівалент науково-теоретичного концепту "корупційний ризик" застосовується уже як інструментально-юридичний, імперативний за характером та практичним призначенням (правозастосування, експертного оцінювання тощо) *термін-дефініція, норма-дефініція*.

Ще однією актуальною проблемою у сучасній *закордонній, а особливо в українській* корупціології, здебільшого як наслідок вищезгаданої, є те, що досі не створено й універсальної, загальновизнаної науковцями моделі класифікації, чи систематизації, корупційних ризиків.

Зазначимо, що в сучасній українській спеціалізованій науковій літературі (що, до речі, є характерним і для інших країн світу) серед численних інтерпретацій феномена, а отже, і для визначення поняття корупційних ризиків найбільш узагальнено та інструментально домінують *два основних підходи*, які за своїм походженням і теоретико-методологічними особливостями деякі дослідники називають "науковим" та "нормативістським". За оцінками науковців, головною ознакою останнього підходу є те, що сенс-значення якогось поняття створюються *правотворцем* (наприклад, ВР України або НАЗК) і впроваджуються

спочатку в чинне законодавство, а потім й у науковий дискурс, правову свідомість тощо через термін-дефініцію, яка має однозначний та імперативний зміст, зафіксований нормативно-правовим документом (законом чи підзаконним актом).

Причому в Україні стосовно взаємодії двох означень підходів можна спостерігати доволі нетипову інтелектуальну ситуацію, специфічну для загальносвітових процесів тенденцію розвитку низки наук і дисциплін, які належать до сфери державного управління. А суть проблеми полягає у тому, що не розвиток науково-теоретичної думки, насамперед правознавства, здійснює вирішальний вплив на розроблення та оновлення законодавства в країні, на вдосконалення нормативно-правової бази діяльності чи створення правил, *нормативних приписів* функціонування інституціалізованих суб'єктів суспільних (владних та управлінських) відносин у ній, а навпаки.

Підтвердженням сказаного може слугувати ситуація зі створенням понять / категорій корупціології. Вона характеризується тим, що в науковому дискурсі наявна змістова варіативність таких авторських поглядів стосовно визначення (насамперед його повноти та точності) поняття "корупційний ризик", які зазвичай сперечаються між собою. Хоча, зрозуміло, що така конкуренція концептуальних узагальнень дослідників на рівні категоріального апарату не сприяє тому, щоб результати наукових досліджень втілювалися у практику законотворчості, ставали науково-теоретичними стандартами, перетворювалися на еталони конотацій термінології нормативно-правових актів.

Для розуміння і теоретичного оцінювання специфіки тлумачень вітчизняними науковцями сутності корупційних ризиків наведемо декілька прикладів їх типових визначень.

Отже, такі авторитетні фахівці в українській науковій спільноті дослідників корупції, як А. М. Михненко та М. П. Месюк, рекомендуючи в "Термінологічному словнику" для колективного навчального посібника "Запобігання та протидія корупції" (2013) своє визначення корупційного ризику/ризиків, наполягають, що це "правові, організаційні та інші **фактори та причини, які породжують, заохочують (стимулюють) корупцію у сферах надання адміністративних послуг та контролю-наглядової діяльності держави** (виділено нами. – Авт.)" (Михненко та ін., 2013, с. 623). А за оцінками іншого фахівця, К. Л. Бугайчука, "корупційний ризик – це відповідний факт (дія, стан), який створює умови для вчинення корупційних правопорушень особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування" (виділено нами. – Авт.)" (Бугайчук, 2017, с. 39).

Майже небагато концептуально новаційного (*крім своєрідного наголосу на наявності елемента невизначеності* серед чинників корупції та часткової узгодженості власної інтерпретації з її визначенням у Законі України "Про запобігання корупції") для тлумачення такого явища, як корупційні ризики, не додає і дослідження В. В. Вербановського. Адже, згідно з його висновками, "під **корупційними ризиками слід розуміти сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, які об'єктивно існують і не підлягають повноцінному контролю** та обумовлюють використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або відповідної обіцянки для себе чи інших осіб" (виділено нами. – Авт.)" (Вербановський, 2022, с. 237; Вербановський, 2023, с. 3, 77–78).

Утім, як можна побачити в процитованих вище визначеннях, смисли понять "корупційний ризик" та "чинник корупції" змістово переплетені й не зовсім евристично доповнюють один одного. Про це, зокрема, аргументовано зазначила К. Заїка, яка підкреслила, що *такого типу "визначення більше вказує саме на передумови* (які, за нашими оцінками, найбільш традиційно і вважаються науковцями чинниками корупції. – Авт.) *виникнення корупційних ризиків і недостатньо розкриває його зміст і структуру* (виділено нами. – Авт.)" (Заїка, 2018, с. 36).

Сама ж К. Заїка, певною мірою всупереч дефініціям інших українських авторів, пропонує таке визначення концепту "корупційний ризик", у якому цей феномен розуміється як сукупність не тільки умов, створюваних державними управліннями для здійснення корупційної дії, а й низки їх передумов (*безпосередніх та/або опосередкованих детермінант*), які створюють *саме стан* небезпеки здійснення такого акту. А визначення дослідницею ідейно й стилістично сформульовано так: *"...Під корупційним ризиком варто розуміти систему явищ і обставин, які виникають у процесі діяльності суб'єктів публічної адміністрації та створюють* (таким чином стають безпосередніми причинами, що детермінують корупційний акт. – Авт.) *небезпеку вчинення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення* (виділено нами. – Авт.)" (Заїка, 2018, с. 37).

Подібну до вищенаведеної дефініції К. Заїки запропонував у своїх статтях і Р. О. Содомора, який також справедливо акцентував насамперед те, що корупційні ризики є не стільки нейтральною чи сприятливою для можливого корупційного вчинку сукупністю умов, скільки *"системою дій", "які створюють небезпеку вчинення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення* (виділено нами. – Авт.)" (Содомора, 2017, с. 85; Содомора, 2018, с. 36).

Тут треба також особливо зазначити, що в українському корупціологічному дискурсі, крім проблемного питання парадигмальності дефініції поняття "корупційний ризик", *виникла й додаткова, але важлива наукова проблема* – розуміння та інтерпретації науковцями суті та впливу положень українського законодавства, нормативно-правових актів на розроблення та впровадження в науковий обіг терміна для позначення такого ризику. Наприклад, українська дослідниця К. Заїка пише, що "сучасна корупція в Україні" "є загрозою правам людини і громадянина, верховенству права і демократії, а головне – справляє найбільш руйнівний вплив на реформаційні процеси у сфері публічного адміністрування". І хоча, нагадує вона, "розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетних напрямів розвитку держави", а в українському законі "Про запобігання корупції" ключовими є поняття "корупція" і "корупційне правопорушення", передумовою виникнення яких є корупційні ризики, "питання корупційних ризиків є невивченим" (Заїка, 2018, с. 35). Зовсім протилежну оцінку цьому документу дає К. Л. Бугайчук. Він заявляє: "Із прийняттям закону України "Про запобігання корупції" від 14.10.2014 № 1700VII до наукового обігу було запроваджено поняття "корупційні ризики". Але до цієї власної характеристики суті та впливу цього нормативно-правового акта науковець додає доволі парадоксальний категоричний висновок, із якого випливає, що, попри наявність законодавчо впровадженого терміна / поняття корупційного ризику,

"до теперішнього часу його сутність та зміст не було з'ясовано належним чином" (Бугайчук, 2017, с. 39).

Ще одна справедлива оцінка стосовно системативного впливу на розвиток наукових досліджень у країні вже не тільки українського закону "Про запобігання корупції", а й "Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади" (2016) була висловлена В. В. Вербановським, який зазначив, що "законодавча прогалина (Закон України "Про запобігання корупції". – Авт.) породила наукову дискусію щодо розуміння цього поняття (корупційний ризик. – Авт.) та специфіки останнього залежно від конкретної сфери суспільних відносин, у яких він виникає", а "нормативна визначеність корупційних ризиків *обумовила появу комплексних досліджень*" цих явищ (Вербановський, 2023, с. 65, 68).

Безумовно, ті дефініції, які пропонуються у чинному українському законодавстві (чи інших нормативних актах, які мають статус таких, що застосовуються, а не є легальним чинним законодавством), мають велике значення для правознавства, особливо такого сучасного його дослідницького складника, як корупціологія, тому що, як підкреслюють у своїй публікації М. Кравчук та І. Петровська, *"зрозуміти зміст корупції", а отже, і суть "корупційного ризику" "можна, використавши положення законодавства, через закріплену в ньому норму-дефініцію* (виділено нами. – Авт.)" (Кравчук, & Петровська, 2021, с. 51).

Водночас, за нашими оцінками, якщо ретельно проаналізувати зміст положення Закону України "Про запобігання корупції" 2014 року, включно з наступними численними його доповненнями, то можна впевнено констатувати, що в тексті цього базового антикорупційного нормативно-правового акта в Загальних положеннях поняття "корупційний ризик" окремо не визначено (серед інших, системативних, нормативно-рамкових), а в статтях (зокрема, 11, 13, 19, 63) хоча воно іноді й вживається, але без будь-якого безпосереднього змістового наповнення його конотаціями, хоча б контекстуально.

Окрім суто науково-теоретичної (класичної для будь-якої науки) проблеми пізнання й узагальнення, що в результаті мають завершуватися розробленням і впровадженням у науковий обіг уніфікованого тлумачення, а конкретно – стандартизованої для наукової спільноти дефініції поняття "корупційний ризик", і в межах антикорупційної нормативно-правової бази, створеної протягом останнього десятиріччя, в Україні також існують принципові розбіжності у підходах. Наприклад, в Основних положеннях Закону України "Про запобігання корупції" (2014) дефініції терміна "корупційний ризик" безпосередньо не дано, але в *уже підзаконному за своїм юридичним статусом нормативно-правовому акті* 2016 року, розробленому та затвердженому НАЗК під назвою "Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади", було запропоновано чітку та змістовну дефініцію й характеристику феномену корупційного ризику. І за своєю ідейно-теоретичною змістовністю та нормативно-правовою однозначністю прописаний у "Методології оцінювання" термін-дефініція корупційного ризику переважав багато з тих його визначень, які на той час містилися у працях українських правознавців-теоретиків.

Отже, *щодо наукового пізнання й теоретичного моделювання корупційних ризиків*, процесів їх утворення і впливів на суспільні відносини, публічну владу і сферу державного управління в Україні, то аналіз

джерельної бази як результатів багаторічних пошуків українських науковців дає змогу зробити висновок, що більшість українських учених аргументовано доводять, а потім і фіксують у своїх визначеннях поняття "корупційний ризик" те, що цей феномен – з погляду його структури причинно-наслідкових взаємозв'язків та етапності розгортання є складним, багатомірним.

З одного боку (як один зі складників чи вимірів утворення), це комплекс і багаторівнева система сприятливих та таких, що стимулюють корупційну поведінку осіб, умов (політичних, економічних, правових, організаційно-управлінських, соціокультурних, ментальних тощо) суспільного середовища. Або – в інших термінах – це легальний (частково інституціоналізований завдяки і деяким абстрактним, декларативним положенням і нормам Конституції, приписам окремих законів та підзаконних актів), а також ніяк не формалізований, не легітимізований нормами права суспільний простір та система морально-правових координат діяльності державних посадовців та інших осіб, які від них залежать.

З іншого боку, це сукупність не тільки передумов і умов (безпосередніх та/або опосередкованих детермінант) як "своєрідного силового поля" соціального середовища діяльності органів влади та різноманітних управлінських структур, що сприяють вчиненню корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення, а й тих механізмів функціонування інститутів державної влади та публічного управління (включно з повноваженнями), які час від часу визначаються самими державними управліннями для того, щоб корупційний акт міг би відбутися, стати максимально можливим для реалізації корупційних намірів.

Водночас, оцінюючи поширені в українській науковій літературі інтерпретації та дефініції поняття-терміна "корупційний ризик" треба окремо зазначити, що більшість із них так чи інакше, але фактично постулює, що вони (ці ризики) – за своєю суттю – є такими умовами (обставинами, сформованою системою дій), які сприяють корупції, створюють передумови для появи ймовірності або, інакше, надають тільки можливості (структурні, функціональні, нормативні тощо) для чиеїсь корупційної поведінки під час виконання службових (публічних) повноважень.

Але неодмінним теоретико-методологічним недоліком такого тлумачення корупційних ризиків стає те, що неявно корупція усе ж таки розуміється та інтерпретується не як прояв чи наслідок недосконалості функціонування певної системи чи органу державного управління (створених під впливом сукупності, насамперед, об'єктивних зовнішніх для неї та внутрішніх чинників – інституційно-політичних, нормативно-правових, організаційних, адміністративних тощо), а як наслідок поведінки морально недосконалої людини, яка має у межах цієї структури свободу й повноваження приймати або не приймати рішення. Причому здійснює вона цей акт виключно з корисних мотивів, для задоволення своїх потреб / інтересів і нерідко використовує способи й методи, що порушують чинне законодавство і норми суспільної моралі.

Таким чином, роблячи теоретичний наголос на тому, що корупційні ризики – це нібито особистісний складник функціонування державної структури чи вади її організації та нормативно-правового забезпечення, дослідники суб'єктивують корупційні процеси, відповідно – перетворюють корупційні ризики на морально-психологічні явища. Фактично та смислово, тобто за

логікою такої концептуалізації, з необхідністю впливає, що: оскільки в системі закладено лише "потенційні можливості для здійснення вчинків, спрямованих на одержання неправомірної вигоди", система лише "відкриває можливості для вступу в корупційні відносини" під час виконання державним службовцем своїх посадових обов'язків, то й основна відповідальність за корупцію перекладається із системи, у якій працює державний службовець, на нього самого. Тому в цьому сенсі виявляється, що тільки він сам (посадовець) за власним бажанням, зі своїх мотивів і можливостей (службових повноважень, ступеня впливу на інших осіб, які приймають або не приймають рішення), може використати надані / припустимі системою "сприятливі умови для корупційної дії", а може й ні.

Крім того, теоретична модель корупційних ризиків, прихильники якої їхню суть розуміють як "сприятливу ситуацію для утворення можливості здійснення корупційної поведінки", здатна пояснити тільки реалії ідеального демократичного політичного режиму. Причому в такому суспільстві, де інститути управління, діяльність державних службовців поставлено під масштабний, майже тотальний контроль громадянського суспільства, його численних організацій та активістів, аналізуються й оцінюються незалежними ЗМІ, де сформовано правову культуру, приписи й вимоги якої (як правило, без винятку) передбачають обов'язкову відповідальність посадовців за порушення норм закону. Хоча б його самовідповідальність, класичною формою якої для демократичного суспільства є заява про те, що посадова особа подає у відставку.

Якщо ж розглядати та аналізувати такі сучасні та вельми поширені у світі політичні режими, як авторитарний та тоталітарний, то інтерпретацію корупційних ризиків як закладених у системі державного чи муніципального управління можливостей для дій посадових осіб, спрямованих на отримання матеріальної або іншої вигоди при виконанні своїх посадових повноважень, можна вважати не зовсім теоретично та суспільно-історично коректною й повною. Адже для таких політичних режимів корупція – це невід'ємний складник їх відтворення, системотвірний елемент, а певна посадова особа не має свободи вибору та дії, самою логікою обставин не може не йти (наприклад, для збереження свого статусу чи кар'єрного зростання і т. ін.) на корупційний вчинок.

Щодо терміна-дефініції "корупційний ризик", запропонованого в українському законодавстві та інших нормативно-правових актах, то за нашими оцінками в Законі "Про запобігання корупції" суть феномену "корупційний ризик" концептуально, змістово не розкривається, не пояснюється та й загалом залишається не визначеним, що, таким чином, не стимулювало створення теоретико-методологічного підґрунтя для нормативного забезпечення функціонування величезної кількості структур, які є уповноваженими суб'єктами у сферах запобігання та протидії корупції. Фактично термін "корупційний ризик/ризик" згадується в головному законі України з протидії причинам, проявам і наслідкам корупції тільки як позначення однієї з цілей діяльності (здебільшого інформаційно-аналітичної та оцінної) органів влади різних рівнів та всіх інших уповноважених (юридичних та фізичних осіб), які (відповідно до Закону) можуть і зобов'язані здійснювати заходи, спрямовані на виявлення, ідентифікацію, моніторинг, оцінку тощо умов і чинників, що породжують корупцію та сприяють їй.

На відміну від Закону "Про запобігання корупції", у такому нормативно-правовому документі, як "Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади" (2016), розробленому та затвердженому Національним агентством з питань запобігання корупції та створеному відповідно до вимог згаданого антикорупційного закону, у "Загальних положеннях" і було вперше дано розгорнуте визначення того, що є корупційним ризиком, а також сформульовано ключові терміни, які мають допомогти різноманітним державним структурам, їхнім уповноваженим підрозділам чи особам реалізовувати "комплекс правил і процедур щодо оцінювання корупційних ризиків у їх діяльності", у підготовці та виконанні "антикорупційних програм" тощо.

Тут нагадаємо, що саме поняття "корупційний ризик" було визначено у "Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади" так: *"Корупційний ризик – імовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань"* (виділено нами. – Авт.) (Про затвердження Методології..., 2016).

Наприкінці 2021 року наказом НАЗК її попереднє рішення "Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади" "втрачено чинність", і було прийнято новий документ – "Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками" за № 219/37555 (2022). Утім, теоретичні новації нового документа, тобто "Методології управління", для розуміння того, що вважати корупційним ризиком, виявилися незначними; принципових, суттєвих змін у інтерпретації сутнісних, визначальних ознак цього явища не було, оскільки оновлена дефініція НАЗА однозначно приписує, що *"корупційний ризик – імовірність вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, що негативно вплине на діяльність організації"* (Про вдосконалення процесу управління..., 2021).

Якщо теоретично порівнювати ті дефініції, які було запропоновано в майже аналогічних за призначенням нормативних документах НАЗК (2016 та 2021 років), то можна побачити, що відбулися лише несуттєві, майже стилістичні трансформації в інтерпретації станів і наслідків корупційних ризиків. А саме: прогностичне та знеособлене формулювання *"імовірність того, що відбудеться подія"* замінено на умовно персоналізовану дію чи процес – *"імовірність вчинення"*; незначною мірою відкориговані тлумачення наслідків корупційних ризиків, на яких, як відомо, і ґрунтується розуміння їхніх характерних ознак й проявів. Тобто замість критерію *"негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань"* було запропоновано зовсім не конкретизовану узагальнювальну оцінку – *"негативно вплине на діяльність організації"* (Про затвердження Методології...2016; Про вдосконалення процесу управління..., 2021).

Тим часом зафіксований у старому ("Методологія оцінювання") і новому ("Методологія управління") документах критерій, який імперативно приписує вважати й визнавати корупційним ризиком лише те, що здатне *"негативно вплинути"* на результати функціонування *тільки самого "органу влади"*, а за нормативним визначенням наказу НАЗК (від 28.12.2021 за № 830/21) – і взагалі будь-якої *"організації"*, не дає можливості враховувати зовнішні наслідки, оцінювати негативний вплив на всі інші органи державної влади та управ-

ління, бізнес-структури, суспільні настрої, імідж країни, її рейтинги корупції, які щорічно визначаються статусними міжнародними організаціями й агентствами (наприклад, рейтинг Corruption Perceptions Index (CPI)), а потім впливають на кредитні та політичні рейтинги України.

Причому особливо важливим тут є те, що запропонована в обох "Методологіях" дефініція корупційного ризику залишає поза увагою і не враховує ті можливі випадки та їх наслідки, коли корупційний акт, з одного боку, і буде за законом України очевидним, явним актом корупції, а, з іншого боку, така дія / подія, ніяк не "вплине" "негативно на досягнення органом влади визначених цілей та завдань" або "на діяльність організації". Та навпаки, приписи обох нормативно-правових документів НАЗК не допоможуть змоделювати (принаймні теоретично) таку специфічну ситуацію, коли відразу або з часом *корупційна дія* буде мати не негативні, а значні та винятково позитивні наслідки вже для суспільства загалом або для певних його підсистем, структурних елементів і процесів (економічних, правових, фінансових, культурних, освітніх тощо).

До речі, "модель імовірності" також фактично позбавлена прогностичної функції у широкому суспільно-політичному контексті, чи вимірі. Тобто вона не розрахована, хоча б гіпотетично, на ситуації чи події, які нині аналітично прийнято іменувати "чорними лебедями". Наприклад – докорінні зміни груп, які владарюють у державі, або політичних партій, несподівані чи волюнтаристські реформи системи державної влади та управління, радикальні трансформації політичного режиму або законодавства внаслідок запровадження воєнного чи надзвичайного стану, початок глибокої економічної чи фінансової кризи тощо.

Необхідно особливо зазначити, що суттю (відповідно до запропонованого в "Методології оцінювання" та "Методології управління") загального смислового й інструментального нормативного припису для антикорупційної діяльності інститутів державної влади (як і всіх інших суб'єктів, які повинні проводити аналогічну роботу), *суть корупційного ризику розуміється як "імовірність того, що може відбутися"*. Таким чином, феномен корупційного ризику інтерпретується у площині математизованого підходу, з позицій чи в рамках дихотомії *"імовірно (колись можливо) – неможливо"*.

Проте, незважаючи на недоліки, які може мати будь-який нормативно-правовий документ, позитивним моментом визначення корупційних ризиків запровадженого завдяки ще "Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади" (2016), а потім і "Методології управління корупційними ризиками" (2022) в практику антикорупційної діяльності різноманітних управлінських структур українського суспільства (із запропонованим, хоча й недосконалим математичним показником – *"імовірність"*), є, на нашу думку, те, що такий теоретичний підхід до розуміння корупційних ризиків видається доволі методологічно й методично операційними для тих уповноважених підрозділів чи осіб, на яких покладається відповідальність виявляти, запобігати та вживати заходів для усунення передумов і чинників корупції. Адже математизований спосіб оцінювання можна вважати найбільш універсальним і ефективним для розроблення антикорупційних програм для будь-якого органу, установи чи організації. Насамперед він дає можливість *за допомогою кількісного критерію "частоти ймовірності корупційної події/дії" встановити позбавлене суб'єктивності єдине і чітко математично фіксоване мірило* для різноманітних

корупційних ризиків та застосовувати об'єктивну й стандартизовану шкалу оцінювання, відповідно – оптимізувати управлінську роботу з антикорупційної діяльності, спрямувати боротьбу з передумовами, детермінантами, стимулами, тригерами та найбільш можливими проявами корупції у будь-якій владній / управлінській структурі, у діяльності державних суб'єктів господарювання тощо.

Дискусія і висновки

У підсумку, характеризуючи здобутки науково-теоретичних і методологічних напрацювань українських та закордонних дослідників, необхідно визнати, що в сучасному науковому середовищі в Україні – як свідчить наявний масив публікацій, присвячених аналізу процесів корупції, а також теоретичному з'ясуванню і висвітленню передумов, умов, причин виникнення й основних проявів чи типів корупційних ризиків, – ще відсутні загально визнані концептуальні підходи, методологія дослідження та єдиний, стандартизований категоріальний апарат. Насамперед у правознавстві, у такій його складовій частині, як корупціологія, не сформувалася парадигмальна (тобто визнана більшістю українських учених та практиків як найбільш вичерпна та істинна, а також досконала з нормативно-правової точки зору) конотація концепту "корупційний ризик". Своєю чергою, у науково-теоретичному плані така проблемна ситуація закономірно зумовила те, що й моделі чи варіанти класифікації корупційних ризиків, як і способи їх типологізації, ідейні засади інтерпретації та дослідницькі характеристики мають значні авторські розбіжності.

У контексті вищезазначеного треба підкреслити, що в українському інтелектуальному середовищі процес інституціалізованої нормотворчості (створення смислів та мови правознавства державними інституціями) значною мірою випереджає прогрес наукових, теоретично доведених знань про сутність феномена "корупційний ризик". Таким чином, не розвиток юридичних наук та дисциплін слугує основою для законотворчості в Україні, а навпаки, термінологія прийнятих нормативно-правових актів (терміни-дефініції або, за іншим словосполученням, норми-дефініції) нерідко утворює змістовий каркас наукової лексики – визначень понять чи категорій.

Причому науковим корупціологічним розвідкам притаманне дослідницьке свавілля, а цей напрям теоретичного пізнання і тлумачення характеризують розбіжності методологічних підходів до аналізу суспільних явищ, плюралізм авторських концептуалізацій, варіантів моделювання корупційних процесів, що до того ж конкурують між собою за монополію на істинність. Своєю чергою, законодавчий нормативізм, створювана в країні нормативно-правова база мають бути уніфікованими, стандартизованими, насамперед у царині термінології. Безсумнівно, що згадану проблемну ситуацію підживлюють суперечності інтересів, цілей та завдань діяльності, з одного боку, науковців (професійним призначенням, функцією яких завжди є завдання створення універсальної теоретичної моделі явищ та процесів, концептуальне пояснення їхніх детермінант, складових, наслідків), а, з іншого боку, суто прикладний характер інституціалізованого нормативізму, головним завданням якого є розроблення й прийняття максимально дієвих законів і нормативно-правових актів, що відповідають умовам, потребам та реаліям конкретного і зазвичай нетривалого періоду чи особливого етапу розвитку країни.

А тому можна впевнено передбачати, навіть прогнозувати, що смислові й термінологічні розбіжності, які

існують і проявляються між визначеннями багатомірного феномена "корупційний ризик", сформульованими представниками наукової спільноти, та термінами-дефініціями, що стали приписами законів, прийнятих Верховною Радою (законодавчим корпусом як суб'єктом створення нормативних приписів, імперативних смислів, юридичної мови тощо), або базовими термінами нормативно-правових актів, затверджених антикорупційними державними структурами в Україні, будуть зберігатися й далі. І такий стан справ як мінімум залишиться у середньостроковій перспективі, оскільки вчені мислять абстрактними категоріями науки й намагаються створити універсальні теоретичні моделі, причому ідеальних процесів, які зазвичай не є точною копією реальних, уклад мінімальних умов життєдіяльності суспільства, наприклад його політичної системи та режиму, механізмів володарювання, правового регулювання тощо. Своєю чергою, законотворці або посадові особи державних установ (навіть якщо вони всі є абсолютними альтруїстами), приймаючи закони чи нормативні акти, мають орієнтуватися на конкретно-історичні, короточасні та ситуативні обставини, розв'язувати нагальні й найважливіші проблеми існування та розвитку своєї країни, враховувати інтереси владних політичних та фінансово-економічних груп у ній, а також брати до уваги ті виклики та запити, які породжуються вимогами й потребами впливових регіональних та глобальних іноземних акторів (держав, організацій, фондів, корпорацій, лідерів тощо).

Урешті-решт, з усього сказаного вище можна зробити висновок-пропозицію: якщо враховувати теоретичні й прикладні недоліки та переваги поширених в українській та закордонній науковій літературі дефініцій поняття "корупційний ризик", то, на нашу думку, його треба формулювати не лише в конотаціях термінології правознавства, а і в смислах тих базових ідей-приписів, які зафіксовані в статтях українських законодавчих та нормативно-правових актів, головними з яких залишається Закон України "Про запобігання корупції", окремий період була "Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади" НАЗК (2016), а нині стала "Методологія управління корупційними ризиками".

Таким чином, підсумовуючи проведений аналіз, зазначимо, що поняття "корупційний ризик" (у загально-теоретичному плані) можна було б визначити таким чином: *це такий стан у процесі функціонування органу державної влади, інституту публічного управління або адміністрування, який уможливує (створює загрозу, надає сприятливі можливості, провокує, допускає, робить імовірним тощо) скоєння їхніми посадовими особами корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень.*

У цьому разі сенси-значення таких поширених і типових для сучасної наукової літератури, а також запропонованих в українських нормативно-правових актах формулювань для характеристики корупційних ризиків, як складників динаміки корупційних процесів: "може відбутися", "має можливість здійснити", "може призвести до вчинення", "імовірність здійснення", "імовірність того, що станеться" корупційна подія, вчинок тощо, слід розуміти як аналоги, синонімічні вислови.

Крім того, у запропонованому нами визначенні зміст, обсяг понять "діяльність" та "бездіяльність" містить такий невід'ємний їхню складник, як процес прийняття чи, навпаки, свідомого неприйняття рішення, головною метою якого є одержання неправомірної (матеріальної та/або іншої) вигоди під час виконання державним службовцем своїх посадових обов'язків. Щодо остан-

нього, то в цьому разі формулювання можна розширити й інтерпретувати через положення тієї частини дефініції корупції із Закону України "Про запобігання корупції", де констатується, що це насамперед "одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі... або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей" (Закон України "Про запобігання корупції").

Тут також додамо, що для оптимізації дослідження системи взаємозв'язків, які утворюють сукупність умов та детермінант корупції, а також для підвищення ефективності аналізу інституційної логіки виникнення і відтворення корупційних процесів, їх причинно-наслідкових механізмів, за допомогою чого забезпечуються вимоги наукового розуміння, а вже на його основі – чітке визначення об'єктно-суб'єктної спрямованості та завдань антикорупційної діяльності / політики, як і розробки методики оцінювання корупційних ризиків, – слід, на нашу думку, застосовувати теоретичну модель (узгоджений комплекс методологічних принципів пізнання, аксіоматики, категоріально-понятійного апарату й термінології, алгоритмів прогнозування), яка структурує множину найбільш загрозливих та поширених в українському суспільстві корупційних ризиків у вигляді такої класифікації. По-перше, *тип ризиків*, які наявні чи виникають для системи публічної влади в Україні, для функціонування інститутів державного управління та адміністрування у ній (тобто різноманітні зовнішньо-системні), які наявні чи мають великий потенціал виникнути. А по-друге, у них самих (внутрішньо-системні), як негативний, небажаний наслідок структурних дефектів інституцій, прояв тих чи інших недоліків їх функціонування (включно з нормативно-правовим забезпеченням) або, навпаки, як результат усвідомленого, цілеспрямованого створеного, навіть наперед запрограмованого самими посадовцями механізму прийняття та реалізації ними рішень у межах (а іноді – за сприятливих умов і поза ними) повноважень їх суб'єкта чи державної установи – органу влади, управління, адміністрування, нагляду, контролю тощо.

Список використаних джерел

- Блажівська, Н. (2022). *Дискреція в адміністративному судочинстві*. Верховний Суд. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezent_diskrecia.pdf
- Бугайчук, К. (2017). Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення. У О. М. Литвинов, В. Б. Харченко, А. В. Байлов, П. О. Білоус, & А. С. Тяпкін (Ред.) *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* (с. 39–40). Харківський національний університет внутрішніх справ. http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf
- Вербановський, В. В. (2022). Методологічні засади та категоріальний апарат дослідження протидії корупційним ризикам в системі публічної служби. *Право та державне управління*, 1, 233–238. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/34.pdf
- Вербановський, В. В. (2023). Протидія корупційним ризикам в системі публічної служби (Публікація № 0824U000155) [Дис. д-ра філософії в галузі політології, Національний університет "Одеська політехніка"]. Національний репозитарій академічних текстів. <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U000155/>
- Заїка, К. (2018). Корупційні ризики: поняття та засоби їх мінімізації. *Актуальні проблеми правознавства*, 2(14), 35–38. <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/2-2018.pdf>

Кравчук, М., Петровська, І. (2021). Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*, 1(25), 49–56.

Кун, Т. (2001). *Структура наукових революцій*. PORT-ROYAL. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kun_Tomas/Struktura_naukovykh_revoliutsii.pdf?PHPSESSID=cke063pvk4dncq2unamivg8to7

Михненко, А., Руснак, О., & Мудров, А. (2013). *Запобігання та протидія корупції* (А. Михненко, Ред.; 4-те вид.). ДННУ "Акад. фін. управління".

Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками, Наказ НАЗК № 830/21 (2021, 28 грудня) (Україна). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#Text?fbclid=IwAR0VORlphn_BnlaDooJxbVfPwT1K9pQ0zcCOuV9rtyFi88iCICRHsgla9Fg

Про запобігання корупції, Закон України № 1700-VII (2023, 30 грудня). (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page#Text>

Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції № 126 (2016) (Україна). <https://nazk.gov.ua/uk/normatyvno-pravovi-acty/rishennya-vid-02-12-2016-pro-zatverdzhennya-metodologiyi-otsynuvannya-koruptsiynyh-ryzykiv-u-diyalnosti-organiv-vlady-2/>

Содомора, Р. О. (2017). Методологія оцінювання корупційних ризиків: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми правознавства*, 1(2), 83–87.

Содомора, Р. О. (2018). Адміністративно-правові засоби мінімізації корупційних ризиків в Україні. *Європейські перспективи*, 4, 33–37. https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2018-4/EP_2018_4.pdf

References

Blazhivska, N. (2022). *Discretion in administrative proceedings*. The Supreme Court [in Ukrainian]. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezent_diskrecia.pdf

Bugaichuk, K. (2017). Corruption risks: concept, classification, assessment methodology, remedial measures. In O. M. Litvinov, V. B. Kharchenko, A. V. Bailov, P. O. Bilous, & A. S. Tyapkin (Ed.) *Criminal law and criminological principles of combating corruption* (p. 39–40). Kharkiv National University of Internal Affairs [in Ukrainian]. http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf

Kravchuk, M., & Petrovska, I. (2021). The main directions of anti-corruption activities in Ukraine and their legal regulation. *Current problems of jurisprudence*, 1(25), 49–56 [in Ukrainian].

Kuhn, T. (2001). *The structure of scientific revolutions*. PORT-ROYAL [in Ukrainian]. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kun_Tomas/Struktura_naukovykh_revoliutsii.pdf?PHPSESSID=cke063pvk4dncq2unamivg8to7

Mykhnenko, A., Rusnak, O., & Mudrov, A. (2013). *Prevention and Counteraction of Corruption* (A. Mykhnenko, Ed.; 4th ed.). DNNU "Acad. Finn. management" [in Ukrainian].

On prevention of corruption, Law of Ukraine № 1700-VII (2023, December 30). (Ukraine) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page#Text>

On the approval of the Methodology for assessing corruption risks in the activities of government bodies, Decision of the National Agency for the Prevention of Corruption № 126 (2016) (Ukraine) [in Ukrainian]. <https://nazk.gov.ua/uk/normatyvno-pravovi-acty/rishennya-vid-02-12-2016-pro-zatverdzhennya-metodologiyi-otsynuvannya-koruptsiynyh-ryzykiv-u-diyalnosti-organiv-vlady-2/>

On the improvement of the corruption risk management process, Order of the National Agency for the Prevention of Corruption № 830/21 (2021, December 28) (Ukraine) [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#Text?fbclid=IwAR0VORlphn_BnlaDooJxbVfPwT1K9pQ0zcCOuV9rtyFi88iCICRHsgla9Fg

Sodomora, R. O. (2017). Corruption risk assessment methodology: administrative and legal aspect. *Actual problems of jurisprudence*, 1(2), 83–87 [in Ukrainian].

Sodomora, R. O. (2018). Administrative and legal means of minimizing corruption risks in Ukraine. *European Perspectives*, 4, 33–37 [in Ukrainian]. https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2018-4/EP_2018_4.pdf

Verbanovsky, V. V. (2022). Methodological principles and categorical apparatus of the study of combating corruption risks in the public service system. *Law and public administration*, 1, 233–238 [in Ukrainian]. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/34.pdf

Verbanovsky, V. V. (2023). *Combating corruption risks in the public service system* (Publication No. 0824U000155) [Dissertation of PhD in Political Sciences, Odesa Polytechnic National University]. National repository of academic texts [in Ukrainian]. <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U000155/>

Zaika, K. (2018). Corruption risks: concepts and means of their minimization. *Current problems of jurisprudence*, 2(14), 35–38 [in Ukrainian]. <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/2-2018.pdf>

Отримано редакцією журналу / Received: 05.02.24

Прорецензовано / Revised: 14.03.24

Схвалено до друку / Accepted: 13.06.24

Iaroslav POGORILYI, PhD Student
ORCID ID: 0009-0002-2462-2149
e-mail: i.pogorilyi@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PROBLEMS OF DEFINITION AND INTERPRETING CORRUPTION RISKS IN MODERN SCIENTIFIC LITERATURE AND OF THE REGULATORY LEGAL ACTS OF UKRAINE

Background. *These days, the fight against corruption, its causes, consequences, and prerequisites has become a systemic and crucial part of state power policy and public administration activities due to the threatening nature of corruption processes in Ukraine and the risks associated with them, particularly during times of war. Such social challenges require intensification of the processes of development and practical implementation of an effective set of anti-corruption measures, as well as improvement of their institutional and regulatory support, which, in turn, requires further intensification of multi-disciplinary scientific research into conditions, determinants and incentives for the emergence and spread of corruption phenomena, development of adequate to current realities theoretical and methodological foundations for increasing the effectiveness of the state anti-corruption strategy, improving its regulatory and legal framework, optimizing the methodology and methods of assessing corruption risks by authorized bodies in the field of public administration. The aim of the article is to provide coverage of the results of the study of pressing problems, ideational-theoretical foundations, methodological basis, and specifics of disciplinary guidelines of scientific-theoretical study, as well as determination of the nature of corruption risks and features of their interpretation in the regulatory requirements of the current anti-corruption legislation of Ukraine and methodological and methodical recommendations of other Ukrainian regulatory documents; justification of the need to introduce improvements to the ideational-theoretical and methodological foundations of the analysis and methodology for assessing the factors of corruption in the system of public administration bodies, as well as the correction of the connotations of the traditional conceptual apparatus of cognition and the conceptual explanation of the nature of corruption phenomena.*

Methods. *In the process of studying the phenomenon and, above all, the problems of scientific theoretical modeling of corruption risks, epistemological possibilities of systemic, structural-functional, comparative-legal methods of cognition of social and political-legal phenomena, analytical grounds of discursive, interpretive, predictive and content analysis are used.*

Results. *The importance of the research is substantiated, and the totality of those problems that relate to further improvement of the ideational-theoretical and methodological foundations of the scientific study of corruption phenomena and processes is considered. Based on the principles of the methodology of scientific knowledge, systemic consideration of interpretations introduced by regulatory legal acts of Ukraine and publications of Ukrainian scientists on the risks of corruption and taking into account the specifics of their conceptual interpretations and classifications, the advantages and disadvantages of the points of view common in the modern Ukrainian corruption discourse on the conditions and mechanisms of corruption risk formation, respectively, their definitions, are revealed. The necessity of correcting the general theoretical content of the notion of "corruption risk" with the aim of its specification and normative unification with the terminology and requirements of the current legislation and regulatory documents of anti-corruption bodies (first of all, the National Agency on Corruption Prevention) has been substantiated.*

Conclusions. *The imperfection of modern theoretical ideas about the essence of the phenomenon of corruption risks has been analyzed and characterized, a scientific comparison has been made, and the peculiarities of their interpretation and conceptual and terminological fixation have been revealed, firstly, in the current anti-corruption Ukrainian legislation and normative methodological documents, and secondly, in Ukrainian and foreign volumes on corruption, as a result of which a more universal and optimal for the modern theoretical model and practical procedures (assessment methods) definition of the notion of "corruption risk" has been formulated.*

Keywords: *corruption, corruption risk, corruption factors, public administration, anti-corruption legislation of Ukraine, methodology for assessing corruption risks*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.